

*Шульга О. А.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СТРУКТУР В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЙОГО РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті досліджено становлення і особливості функціонування різних господарських структур в аграрному секторі України, проаналізовано ефективність їх діяльності. Запропоновано як стратегічний напрям в умовах трансформації аграрного сектора розвиток сільськогосподарської кооперації, посилення інтеграції та спеціалізації виробництва.

Ключові слова: аграрний сектор, сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті селянські господарства, кооперація.

Постановка проблеми. У ході аграрної реформи на основі приватної власності на землю у поєднанні з індивідуальною, сімейною та колективними формами організації праці замість колгоспно-радгоспної форми господарювання були створені різні за розмірами господарські формування, які, по суті, зводяться до трьох форм господарювання – особисті селянські та фермерські господарства і сільськогосподарські підприємства ринкового типу. Таким чином, була створена багатоукладність виробництва на селі, яка мала позитивно позначитися на ефективності сільгоспвиробництва та забезпеченні продовольчої безпеки держави.

На жаль, зараз можемо констатувати про зменшення майже вдвічі порівняно з 1990 роком валового виробництва продукції сільського господарства і значного скорочення виробництва валової продукції в розрахунку на одну особу та на 100 га земельних угідь, які становили у 2006 році порівняно з 1990 роком – відповідно 72,1% та 73%, а також перерозподіл виробництва між суспільним і приватним секторами. У 2006 році господарства населення виробили 61% валової продукції, сільськогосподарські підприємства – 39%, а фермерські господарства всього лише 4,3% і це тоді, коли останні становлять 74,2% загальної кількості господарюючих суб'єктів [8; с. 48].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми формування і функціонування різних форм господарювання в аграрному секторі України та перспектив їх подальшого розвитку зробили такі вчені – економісти як О. М. Онищенко, Т. І. Олійник В. Я. Месель-Веселяк, М. Й. Малік, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, В. В. Юрчишин та ін. Проте ряд питань все ж залишаються недостатньо розв'язаними.

Мета роботи. Метою статті є дослідження ефективності діяльності різних форм господарювання та шляхів їх розвитку в умовах подальшої трансформації аграрного сектора України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Широкий набір форм господарювання зумовив появу в аграрному секторі майже 60 тис. господарських структур різних типів, які склалися в основному в процесі реформування колгоспів і радгоспів після 2000 р. Найчисленнішою групою є фермерські господарства, які становлять понад 74,2 % від загальної кількості суб'єктів господарювання. Суттєва і частка господарських товариств (13,1%) та приватних підприємств (7,1 %), тоді як у державній власності залишилось лише 0,6 % всіх підприємств (табл. 1). Проте державні підприємства серед основних форм господарювання є найбільшими за обсягами активів, сільськогосподарських угідь та чисельністю працівників.

Таблиця 1

Трансформація сільськогосподарських структур (1991-2006 рр.) [1;8]

Форми господарювання	1991	1999	2006	
			кількість	у % до загальної кількості
Всього підприємств	16697	54913	57858	100
Колективні підприємства	9043	10465	-	-
Господарські товариства	-	1995	7545	13,1
Приватні підприємства	-	-	4112	7,1
Виробничі кооперативи	308	362	1373	2,4
Фермерські господарства	2687	38782	42932	74,2
Державні підприємства	4659	3309	371	0,6
Підприємства інших форм господарювання	-	-	1525	2,6

Результати роботи сільськогосподарських підприємств свідчать про переваги приватних форм господарювання. У них більше прибуткових підприємств, ніж збиткових, вони мають найвищий серед усіх форм господарювання рівень рентабельності. Найгірші показники мають сільськогосподарські кооперативи (табл. 2). Проте робити остаточні висновки про ефективність тієї чи іншої форми господарювання передчасно, оскільки недостатнім є період їх роботи, а також не враховано фактор господаря-керівника, від якого великою мірою залежить успіх справи. Крім того, тут ще потрібно зважати на фактори спеціалізації виробництва та розміри землекористування господарств.

Таблиця 2

Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання у 2003 році [6; с. 9]

Показники	Всього	Державні	Недержавні				
			Господарські товариства	приватні	виробничі кооперативи	інші	разом
Кількість підприємств:							
прибуткових	5223	144	2769	1459	569	138	5079
збиткових	5327	150	2940	1046	883	158	5177

Показники	Всього	Державні	Недержавні				
			Господарські товариства	приватні	виробничі кооперативи	інші	разом
Отримано одним підприємством:							
прибутку, тис. грн.	377,9	296,2	465,3	294,1	192,7	751,6	391,3
збитку, тис. грн.	371,4	588,1	434,1	241,9	315,6	519,7	375,9
Чистий прибуток (збиток) в розрахунку на одне підприємство, тис. грн.	-0,44	-154,9	2,14	70,3	-116,3	72,9	3,99
Рівень рентабельності (збитковості), %							
всього	13,0	11,7	13,5	19,3	0,8	12,9	13,1
рослинництва	-	56,8	40,6	47,1	35,8	27,1	41,1
тваринництва	-	-31,1	-15,9	-19,2	-30,0	-15,0	-18,2
Норма прибутку (збитку) від усієї діяльності, %	-0,01	-0,98	0,05	5,07	-2,93	1,59	0,09

Простежимо динаміку та перспективи розвитку в аграрному секторі економіки України господарств різних категорій (табл. 3). Як видно, у забезпеченні продовольчої безпеки країни домінують господарства населення, які, на відміну від сільськогосподарських підприємств, не лише не зменшили обсяги валового виробництва порівняно з 1990 р., а й постійно їх нарощують.

Площі сільськогосподарських угідь, які перебувають у користуванні сільськогосподарських підприємств, у 2006 році скоротилися порівняно з 1990 р. на 45,2%, площі сільськогосподарських угідь, які перебувають у користуванні громадян, зросли більш як в 5,8 раз [8; с. 64]. Це свідчить про те, що господарства населення краще використовують надану їм землю, в результаті чого досягають вищої урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності худоби і птиці. Проте ефективність використання земель у них різко скорочується. Це зумовлено розширенням площ їх землекористування, низьким рівнем забезпеченості технікою, а тому високою порівняно з сільськогосподарськими підприємствами трудомісткістю продукції. Більшість господарств населення не оснащені технікою, тому у них переважає ручна праця. Не організовано належним чином агрохімічне, насінницьке, племінне ветеринарне обслуговування господарств, збут і переробка їх продукції. Все це стримує розвиток господарств і приріст в них виробництва.

Таблиця 3

**Питома вага основних категорій господарств
у виробництві валової продукції сільського господарства [8; с. 47]**

Показники	1990 р.	2000 р.	2006 р.
Сільськогосподарські підприємства			
Валова продукція (всього)	69,4	34,0	39,0
в т. ч. продукція рослинництва	75,0	40,9	42,3
продукція тваринництва	64,8	25,2	34,5
Господарства населення			
Валова продукція (всього)	30,6	66,0	61,0
в т. ч. продукція рослинництва	25,0	59,1	57,7
продукція тваринництва	35,2	74,8	65,5

Та все ж в процесі ринкової трансформації аграрного сектора господарства населення стали ключовою ланкою, яка пом'якшила негативні результати економічної кризи пострадянської колгоспно-радгоспної системи. Особисті селянські господарства (ОСГ) для значної частини сільського населення через зайнятість у них стали способом виживання в процесі пристосування сільськогосподарських підприємств до нових економічних умов за різкого зниження заробітної плати і її багаторічної невиплати. Головну роль в цьому відіграли високі темпи розширення землекористування цих господарств, зумовлені виділенням селянам належних їм земельних часток і приєднання їх до земельних ділянок, які вони мали до цього. За рахунок продуктивного використання землі, використання місцевих добрив і кормів, раціональних витрат енергоносіїв, дешевій робочій силі і дешевим присадибним приміщеннями вони змогли гальмувати процес падіння обсягів виробництва сільгосппродукції в країні та забезпечити засоби до існування для значної частини сільських жителів.

Собівартість багатьох видів продукції у селянських господарствах стала нижчою, ніж у великих підприємствах з енергоємними технологічними операціями. Внаслідок цього виробництво таких трудомістких культур як картопля, овочі, плоди, молоко, м'ясо, яйця та інших перемістилось в основному до селянських господарств. У багатьох випадках господарства населення досягли розмірів невеликих фермерських господарств і стали реальним резервом розширення фермерства.

Стратегія подальшого розвитку в Україні особистих селянських господарств має бути спрямована, з одного боку, на підвищення продуктивності та ефективності їх функціонування, насамперед, через визнання їх рівноправною формою господарювання в сільськогосподарському виробництві, надання їм підтримки з боку держави, сприяння їх горизонтальній і вертикальній кооперації та інтеграції з переробними та збутовими підприємствами. З іншого боку, потрібно стримувати процес формування надто дрібних господарств і зменшувати їх кількість, адже майбутнє за крупними господарствами. Тому перспективним в цьому відношенні є залучення селян до несільськогосподарських

видів підприємницької діяльності на селі, зокрема, зелений туризм, кустарні промисли, художні ремесла. Реалізація цих заходів дозволить збільшити виробництво сільгосппродукції в ОСГ та підвищити їхню роль у продовольчому забезпеченні, сприятиме вирішенню проблеми зайнятості сільського населення.

Важливу роль у розвитку сільського господарства на засадах приватної власності відводять фермерським господарствам (ФГ). Їх створення починалось на землях, виділених у запас у розмірі 7-10 % із земель колгоспів та радгоспів, до яких було включено найгірші землі. Проте ці господарства працюють прибутково і на 100 га сільгоспугідь виробляють валової продукції рослинництва майже на рівні сільгоспідприємств. Проте тваринницької продукції у розрахунку на одиницю використовуваних земель виробляють значно менше, що зумовлено як дефіцитом коштів на будівництво тваринницьких приміщень, придбання обладнання і високопродуктивних тварин, так і небажанням вкладати кошти в збиткову галузь. Хоча слід відмітити, що і у сільгоспідприємствах обсяги тваринницької продукції теж скорочуються. Таким чином, спеціалізуючись на виробництві рослинницької продукції, ФГ мають вищі показники рентабельності порівняно з сільгоспідприємствами. Так, у ФГ цей показник становив у 2006 році –17,7%, тоді як в інших формах підприємств – 7,4%. Проте їх частка у сільгоспвиробництві залишається незначною. Сільгоспугідь вони використовують 9,5%, а продукції виробляють лише 4,3% [8] (табл. 4).

Таблиця 4

**Функціонування фермерських господарств в Україні в 2000-2006 рр.
[8;146-147]**

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Кількість фермерських господарств, од.	38428	41599	43042	43016	42533	42445	43150
Площа с.-г. угідь в користуванні, тис. га	2158	2586	2823	3095	3421	3661	3973
Площа с.-г. угідь на одне господарство, га	56	62	66	72	80	86	92
Валова продукція у порівнянних цінах 2005 р., млн. грн.	1309	2342	2663	1804	3151	3424	4097
У розрахунку на одне господарство, тис. грн.	34	56	62	42	74	81	95
На 100 га земельних угідь, тис. грн	61	91	94	58	92	94	103
На одного працюючого в фермерському господарстві, тис. грн.	18,3	16,7	19	13,7	24,2	25,6	31
Чисельність працюючих-усього, осіб	71504	13996	141474	131496	130291	133534	132031
Валова продукція до загального обсягу в Україні, %	1,7	2,7	3,1	2,30	3,4	3,7	4,3
У т.ч. продукція рослинництва	2,7	4,4	5,1	3,9	5,3	5,7	6,7
тваринництва	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6	0,8	1,1

Хоча, якщо виходити із динаміки кількості фермерських господарств, площ оброблюваної землі, чисельності працюючих, продуктивності праці, рентабельності і інших показників, то можна говорити, що в Україні таки відбулося становлення фермерства і навіть має місце певний його розвиток, хоча і не належний. Це пояснюється низькою технічною оснащеністю фермерських господарств, незадовільним станом кредитування фермерства комерційними банками та недостатнім розміром допомоги з боку Державного фонду підтримки фермерських і селянських господарств тощо. Але, якщо врахувати, що ці проблеми притаманні і іншим суб'єктам господарювання аграрної сфери, то маючи переваги як приватно-індивідуальні (сімейні) форми господарювання і будучи пріоритетною організаційно-правовою формою господарювання в агросфері в країнах з ринковою економікою, вони мали б одержати масштабніший розвиток.

Тут потрібно врахувати той факт, що ефективність фермерського господарства залежить від оптимізації розмірів виробництва, які є неоднаковими для різних галузей сільського господарства, видів продукції, природно-кліматичних умов. Виходячи з того, що у 2006 році ферми, які використовують до 50 га земельних угідь становили 74,8%, від 50,1 до 100 га – 9,1%, від 100,1 до 500 га – 10,5%, 500,1 га і більше – 3,7%, можна зробити висновок, що більшість існуючих господарств потребують збільшення землекористування, насамперед, за рахунок оренди земельних ділянок в інших категорій сільського населення [8; с.146]. Крім того, варто врахувати досвід країн заходу, де проблема досягнення оптимальних розмірів ФГ розв'язується шляхом спеціалізації, кооперації та інтеграції ферм. Це дозволить пом'якшити проблему низького рівня концентрації виробництва і використати основну перевагу фермерських господарств – високу мотивацію до праці.

Таким чином, успіх господарської реформи залежить від розвитку різноукладності та конкуренції різних форм господарювання. Складова такої різноукладної системи – сільськогосподарська кооперація (виробнича й обслуговуюча), мотиваційну основу розвитку якої для сільськогосподарських товаровиробників становить протистояння експансії спекулятивного посередницького бізнесу, отримання ефекту не тільки від виробництва, а й від його обслуговування, переробки та збуту продукції. Тобто кооперативи є невід'ємною складовою ринкової економіки, “ідеологією виживання” сільськогосподарського виробника за умов ринкової економіки.

Нині в Україні функціонує близько 2 тис. сільськогосподарських виробничих та понад 1 тис. обслуговуючих кооперативів. Хоча з врахуванням їх переваг, особливо в сьогоднішніх економічних умовах, вони могли б набути і більшого поширення. Причиною цього можна вважати асоціацію у населення кооперативів з колгоспами, в яких, попри проголошення їх кооперативними формуваннями, порушувалися принципи кооперації.

Доцільність створення кооперативів в Україні пояснюється не ментальністю українських селян щодо колективного господарювання, бо общинна система землеволодіння не була всеохоплюючою, і навіть не тим фактом, що великомасштабне підприємництво є економічно вигіднішим, а такими причинами як кризовий стан економіки, відсутність у селян достатніх коштів, щоб придбати засоби виробництва для ведення фермерського господарства, неспроможність державою матеріально підтримувати реорганізаційні процеси, не конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, тощо. Крім того, необхідність їх подальшого поширення пов'язана з необхідністю максимально зберегти цілісність земельних і

залишків майнових комплексів колишніх КСП, створити сприятливі умови для раціонального використання земельних угідь, застосування сучасних ресурсоекономних технологій, вирішення соціальних питань, зокрема питання працевлаштування на селі. Адже приватно-орендні підприємства і господарські товариства відмовляються від низькорентабельних та збиткових галузей, для яких характерна висока трудоемкість, в результаті чого на селі зростає безробіття.

Важливо і те, що з метою залучення кредитів сільськогосподарський виробничий кооператив може заставити за згодою на це усіх членів кооперативу все своє майно і землю, а за борговими зобов'язаннями члени кооперативу відповідають лише належним їм майном у кооперативі, на відміну від приватно-орендного підприємства, де власники відповідають ще й власним майном, а одержання ним кредиту під заставу обмежується вартістю власного майна і земельної ділянки. Крім того, формування виробничих кооперативів дає можливість розвивати обслуговуючу кооперацію і тим самим також підвищує зайнятість селян.

В Україні значного поширення набули кооперативи з обслуговування селянських та дрібних фермерських господарств, що створюються переважно при сільських громадах. Серед основних напрямів їх діяльності – обробіток земельних ділянок, заготівля і збут продукції, спільне використання складної техніки, матеріально-технічне постачання, штучне осіменіння тварин, інформаційно-консультативні послуги та ін. Такі кооперативи створюються переважно там, де сільськогосподарські підприємства не в змозі або не зацікавлені надавати послуги населенню. Найбільше таких кооперативів у Київській і Житомирській областях.

Подальше створення обслуговуючих кооперативів в Україні в умовах не конкурентоспроможності сільгосппродукції дасть змогу захистити інтереси товаровиробників шляхом вирішення питань переробки і збуту продукції, постачання мінеральних добрив, насіння, паливно-мастильних матеріалів, сільськогосподарської техніки та інших засобів виробництва, ремонт і технічне обслуговування сільгосптехніки, тощо. Завдяки обслуговуючим кооперативам сільгоспвиробники можуть не тільки виходити на ринок, ставати рівноправним суб'єктом ринкових відносин, а й досягти значної ринкової влади, контролюючи маркетинговий канал власної продукції і зменшуючи кількість посередницьких ланок.

Сьогодні в Україні майже 40 % кооперативів займаються одночасно багатьма видами діяльності (багатофункціональні). Серед них найтипівіші районні агроторговельні домів, які формують великі товарні партії і здійснюють збут продукції своїх клієнтів-власників, забезпечують їх необхідними матеріально-технічними ресурсами, надають інформаційно-консультативні послуги тощо. Зокрема, у Житомирській області функціонує 16 кооперативних агроторговельних домів. Порівняно з посередницькими структурами вони забезпечують на 12-15% вищі реалізаційні ціни на продукцію та на 10-12% нижчі ціни на матеріально-технічні ресурси і послуги.

Переробні кооперативи поки що не набули поширення, і їх частка не перевищує 7%. Вони створюються переважно фермерськими господарствами і переробляють зерно, насіння соняшнику й овочі, які вирощені членами кооперативів. У західних областях України розвиваються молочно-заготівельні (молочарські) кооперативи.

Таким чином, можна стверджувати, що сільськогосподарська кооперація має добрі перспективи, оскільки: сприяє розвитку вертикальної інтеграції та витісненню з продовольчого ринку зайвих торгових посередників, формуванню цивілізованого і

стабільного аграрного ринку, забезпечує вищі доходи дрібних товаровиробників, створення додаткових робочих місць, успішніше протистояння конкурентам тощо.

Проте для успішного розвитку кооперації потрібна державна підтримка, основними формами якої має стати пільгове оподаткування, кредитування і надання субсидій. Так, в Італії протягом перших 10 років кооперації повністю звільняються від сплати податків, у Франції кооперації по спільному використанню техніки отримують значну знижку (до 20%) при купівлі сільськогосподарських машин, а у Німеччині кооперації, які займаються виробництвом кормів, при отриманні кредиту до 1 млн. марок на інвестиційні цілі, користуються 7% знижкою з банківської процентної ставки [3, с. 42].

Стратегічним напрямом у розвитку кооперування повинно стати створення кооперативів за участю сільськогосподарських підприємств та науково-дослідних установ з поступовим перетворенням у акціонерні товариства. Це, з одного боку, розширить можливості сільгосппідприємств щодо застосування у сільгоспвиробництві високоврожайних культур рослин, елітного насіння та високопродуктивних порід тварин, а з іншого боку, дозволить науково-дослідним інститутам мати практичну експериментальну базу для випробування і впровадження винаходів, використовуючи територію сільгосппідприємства.

Крім того, повинна розвинути така форма господарювання, де на основі кооперації взаємодіють велике і дрібне виробництво та відбувалося залучення до цього процесу приватних господарств. Це можна здійснити через кооперування сільгосппідприємств та особистих селянських і фермерських господарств, яке б базувалося на таких факторах як виділення сільгосппідприємствами необхідних засобів для ведення господарства, в т. ч. і оборотного капіталу, та організація закупівлі сільгосппродукції, виробленої в приватних господарствах, її переробка і реалізація переважно через власну торговельну мережу. Для сільгосппідприємств це вигідно, бо вони таким чином повніше використовуватимуть свій виробничий потенціал, збільшуватимуть обсяг і асортимент продукції, що випускається. А власники ОСГ і ФГ забезпечать собі гарантований збут продукції та користування пільговими цінами на послуги сільгосппідприємств.

Вважається перспективним і кооперація приватних господарств між собою по виробничому постачанню, обслуговуванню, збуту продукції. Принцип організації таких кооперативних формувань полягатиме у тому, що ОСГ і ФГ в обов'язковому порядку продаватимуть вироблену продукцію своєму кооперативу, який її реалізовуватиме. Водночас кооператив зобов'язаний у разі потреби продавати ОСГ і ФГ молодняк худоби, концентровані корми, залучати робочу силу, виконувати ветеринарні, механізовані роботи на присадибних ділянках тощо. При цьому такі послуги можуть надаватися і в кредит.

На майбутнє розвиток кооперативної ініціативи може розглядатися в напрямку створення кооперативних товариств і асоціацій, асоціацій кооперативів та кооперативних федерацій.

Проте, створення кооперативів не повинно бути самоціллю і немає заперечувати появи інших форм господарської діяльності. Має робитися акцент на крупні господарства. Адже великі господарства, в т. ч. великі сільськогосподарські кооперації, мають (за рівності інших умов і в певних межах) переваги перед дрібними товаровиробниками через можливість застосовувати високопродуктивні машини і обладнання, прогресивні технології; володіють більшими фінансовими і матеріальними

ресурсами, створюють кращі умови праці та відпочинку для своїх працівників, у них нижча собівартість продукції і вища конкурентоспроможність, вони мають можливість зберігати, частково переробляти і реалізовувати продукцію за ситуації найвищого попиту. Та для реалізації цих переваг їм потрібні і більші розміри землекористування, щоб окупити високопродуктивне обладнання і наукові прогресивні технології. Проте не потрібно відкидати і право на існування дрібних господарств.

Підсумувавши вище сказане, можна зробити висновок, що у ході аграрної реформи були створені різні господарські формування, найефективнішими з яких нині є приватні форми господарювання. Але, на нашу думку, враховуючи, що приватні форми господарювання, переслідуючи власні інтереси, займаються виробництвом лише тієї продукції, на яку є кон'юнктурний попит, мало уваги приділяють соціальному розвитку села, вважаємо за доцільне посилити роль в аграрному секторі державних, колективних підприємств та кооперативів. Можливо, навіть, варто розробити стратегічну концепцію щодо того, якою має бути частка різних господарських формувань та великих сільськогосподарських підприємств.

В Україні має набути поширення сільськогосподарська кооперація як форма ефективної взаємодії товаровиробників. Подальший її розвиток, вихід на національний рівень має стати вагомим чинником розбудови вітчизняного аграрного ринку, в якому максимально враховуватимуться інтереси селян. Проте мають розвиватись і інші форми господарської діяльності. Та головне при цьому не перетворення одних структур в інші, не нав'язування якоїсь однієї форми господарювання, не уніфікація сільгоспідприємств, а створення управлінськими структурами сприятливих умов для добровільного вибору кожним приватним власником тієї чи іншої форми господарювання, які б на практиці доводили свою конкурентоспроможність і відповідність корінним інтересам селян.

Використані джерела:

1. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін.; за ред. П. І. Гайдуцького. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Макаренко П. М., Мельник Л. Л. Фермерство України у контексті тенденцій розвитку світового сільського господарства // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 145-152.
3. Мартынов В. Д. Фермерская кооперация. – М. : Знание, 1990. – 64 с.
4. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток форм господарювання в аграрному секторі України (результати, проблеми) // Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. 34-41.
5. Олійник Т. Тенденції, фактори та перспективи розвитку господарств різних категорій в аграрному секторі економіки України // Економіка України. – 2007. – № 7. – С. 56-64.
6. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств України (за 2002-2003 роки) : стат. зб. / Ю. М. Остапчук (заг. керівництво) ; Державний комітет статистики України. – К. : Держкомстат України, 2004. – 94 с.
7. Особисті підсобні господарства України – аналіз витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції / за ред. О. М. Шпичака. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 240 с.
8. Сільське господарство України : стат. зб. за 2006 рік / Держкомстат України; під заг. кер. Ю. М. Остапчука. – К., 2007. – 367 с.
9. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Техніка, 2007. – 551 с.

Шульга О. А. Эффективность функционирования хозяйственных структур в аграрном секторе Украины в условиях его рыночной трансформации

В статье исследованы становление и особенности функционирования разных хозяйственных структур в аграрном секторе Украины, проанализирована эффективность их деятельности.

Предложено как стратегическое направление в условиях трансформации аграрного сектора развитие сельскохозяйственной кооперации, усиление интеграции и специализации производства.

Ключевые слова: аграрный сектор, сельскохозяйственные предприятия, фермерские хозяйства, личные крестьянские хозяйства, кооперирование.

Shulga O. A. The efficiency of economic organization in agrarian sector of Ukraine on the circumstances of its market transformation

In this article we investigated the foundation and peculiarities of different economic organisation functioning in agrarian sector of Ukraine, analysed the efficiency of its activity. We offered on the circumstances of market transformation the agrarian sector the development of agricultural cooperation, integration intensification and production specialization.

Key words: agrarian sector, agricultural plants, agricultural managing, cooperation.

МІКРОЕКОНОМІКА

Кузьомко В. М.

ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”

ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

В статті аналізуються основні проблеми розвитку промислового комплексу Київської області. На основі проведеного аналізу обґрунтовуються певні напрями підвищення ефективності діяльності підприємств регіону в сфері інституційних перетворень, інноваційної та зовнішньоекономічної діяльності, зниження збитковості підприємств.

Ключові слова: інституційні перетворення, збитковість підприємств, зовнішньоекономічна діяльність, інноваційна активність підприємств.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток регіону безпосередньо залежить від ефективності діяльності окремих господарюючих суб'єктів. При цьому основним фактором стабільного економічного розвитку будь-якого регіону в сучасних умовах стає рівень результативності діяльності його промислового комплексу.

Діяльність сучасних промислових підприємств має економічно та організаційно самостійний характер: кожне підприємство самостійно, на власний ризик, на умовах комерційного розрахунку планує свою діяльність, формує матеріально-фінансову базу, залучає необхідний персонал, виготовляє і реалізовує продукцію, повністю розпоряджається отриманим прибутком, який залишається після відшкодування передбачених законодавством податків і зборів тощо.

Разом з тим, функціонування підприємств регіону опосередковується регіональними і загальнодержавними механізмами регулювання, які покликані стимулювати підприємницьку діяльність, проводити структурну і інноваційну трансформацію промислового комплексу регіону, спрямовувати його діяльність на реалізацію загальнодержавних і місцевих завдань.

Основу таких механізмів на регіональному рівні складають регіональні стратегії та програми соціально-економічного і культурного розвитку регіонів, в яких закладаються